

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ПЕДАГОГИК ОМИЛЛАРИ

Хўжаназарова Дилдора Эргашалиевна,

Усмонова Гулчехра Омоновна

Кимсанова Гулбахор Хайитметовна

Фарғона шаҳар 3-ўрта таълим мактаби бошланғич таълим ўқитувчилари

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF PRIMARY EDUCATION DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN

Khuzhanazarova Dildora Ergashalievna,

Usmonova Gulchehra Omonovna

Kimsanova Gulbahor Hayitmetovna

Primary school teachers of Fergana city secondary school # 3

Ўзбекистонда ўзига хос мақсад муддаоларни қамраб олган миллий ғоя эълон қилинди: "Таълим ислохотлари орқали Ўзбекистонда янги Уйғониш даври-Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишни ўзимизга асосий мақсад қилиб белгиладик" [1]. Бунинг маъноси шуки, миллий давлатчилик, бозор иқтисодиёти демократик жамиятни юксак даражада ривожлантириш таълим ислохотлари орқали амалга оширилади. Ўз навбатида, таълим уч муҳим функцияни бажариши керак:

Жамият маърифатини юксалтириш;

Юксак малакали кадрлар тайёрлаш;

Илм-фанни замон талаблари асосида ривожлантириш.

Негизи Ўзбекистон бўлган Марказий Осиё минтақасида кейинги минг йилдавомида икки Ренессанс даври келганлиги жаҳон илм-фанида эътироф этилди [5]:

Биринчи Ренессанс (IX-X асрлар), машхур мутафаккирлари Имом Бухорий, Имом Матрудий, Муҳаммад Ҳоразмий, Аҳмад Фарғоний, Абу Наср Фаробий ва ҳ.к.;

Иккинчи Ренессанс (XIV-XV асрлар), машхур мутафаккирлари Қозизода Румий, Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий ва ҳ.к.

Ҳар иккала Ренессанс ҳам уч факторга таянган:

Миллий давлатчилик;

Фаровон жамият;

Илм-фан ривожи.

Ўзбекистон янги мақсад сифатида танлаган Учинчи Ренессанс ўзбек жадид маърифатпарварлари Маҳмудхўжа Беҳбудий, Абдулла Авлоний, Абдурауф Фитрат, Мунаввар Қори кабилар томонидан XX асрнинг I чорагида бошланган эди [1]. Бирок тоталитар тузумнинг сиёсий қатағони туфайли бу жараён тўхтаб қолганди. Яъни Ўзбекистон шароитида уни барпо этишга киришилди.

Учинчи Ренессанс барпо этиш жараёнида узлуксиз таълим тизимининг таркибий қисми бошланғич таълим ҳам муҳим вазифани бажаради. Шу сабабли қин йиллар ичида уни тубдан ислох қилишга доир қуйидаги вазифалар белгиланди [1]:

"умумий таълимнинг Миллий ўқув дастури"ни ишлаб чиқиш ва унда бошланғич таълимнинг ҳам вазифаларини аниқ ва равшан белгилаш;

бошланғич синфлардан бошлаб ўқувчиларнинг қизиқиш вақобилиятларини аниқлаш;
 бошланғич синф битирувчиларини фанлар бўйича саралаш ва йўналтириш тартибини амалиётга киритиш;
 бошланғич таълимни юксак малакали педагог кадрлар билан таъминлаш;
 бўлажак бошланғич таълим ўқитувчиларига ипотека ва истеъмол кредитлари ажратиш;
 бошланғич синф ўқитувчилари меҳнатини муносиб рағбатлантириш, уларни имтиёзли асосда санаторий ва курортларда даволаниши ҳамда дам олишини ташкил этиш;
 - намунали бошланғич синф ўқитувчиларининг мажбурий малака ошириш талабларини бекор қилиш, уларнинг фаолиятини бевосита ўқувчилари олган билим даражаси билан боғлаш.

Эътибор берилса, Учинчи Ренессанс даврида бошланғич таълимнинг самарадорлигини ошириш бўйича муҳим вазифалар белгиланди. Асосий масала бу вазифаларнинг ижросини таъминлашда бошланғич синф ўқитувчиларининг касбий тайёргарлиги, маҳорати ва ижтимоий фаоллигини оширишдadir.

Бугунги кунда Ўзбекистонда қуйидаги олий таълим муассасаларида олий маълумотли бошланғич синф ўқитувчилари тайёрланмоқда [2]:

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;
 Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти;
 АДУнинг Педагогика институти;
 БухДУнинг Педагогика институти;
 ТерДУнинг Педагогика институти.

Мазкур олий педагогик таълим муассасаларида бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари халқаро таълим стандартларига асосан тайёрланмоқда. Уларнинг келгусидаги асосий вазифалари қуйидагилар ҳисобланади:

а) бошланғич синф ўқитувчиларига умумтаълимнинг таянч босқичи бериш;
 б) 6-11 ёшли ўқувчиларининг иқтидори ва истеъдодини ривожлантириш;
 в) мудом ўз устида ишлаб бориш.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантири чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида Учинчи Ренессанс даврида бошланғич таълимни ривожлантиришда жаҳон мамлакатлари, жумладан, Финландиянинг бошланғич таълим тажрибасини ўрганиш қайд этилди. Кузатишлар ва таҳлиллар шуни кўрсатадики, Финландиянинг бошланғич таълим тизими қуйидаги хусусиятларга эга:

А) давлат бошланғич таълим тизими; Б) хусусий бошланғич таълим тизими;
 В) давлат-хусусий шериклик бошланғич таълим тизими.

Мазкур таълим тизимларида ягона Миллий ўқув дастури амал қилади. Унга биноан, ўқув режалари, дастурлари ва асосий билимларни бериш манбаи ягона ҳисобланади. Айни пайтда, бу тизимлар қуйидаги жиҳатлари билан ўзигахос хусусиятларга эга:

бошланғич таълимга ўқувчилар иқтидори, қизиқиши ва оилавий шароитига кўра танланади;
 ўқитувчиларга ижодий эркинлик ва услубий индивидуаллик берилади;
 бошланғич таълимни молиялаштиришда кўпроқ грантлар ва бегараз хомийлик манбаларига таянилади;
 бошланғич таълимдаёқ ўқувчилар қизиқишига кўра навбатдаги таълимга танланади ва йўналтирилади;
 бошланғич таълим тизимлари мамлакатнинг нуфузли олий таълиммуассасалари билан ҳамкорлик қилади.

Финландиянинг мазкур бошланғич таълим тизими ўтган асрнинг 60-йили давомида тажриба-синовдан ўтказилган ва унинг натижалари Европа университетлари Ассоциацияси таълим стандартларига мувофиқ деб топилган. Бундай жаҳон таълим тизимига оид тажрибалардан бизнинг мамлакатимизда қуйдагича фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади:

Бошланғич таълим тизимида давлат, хусусий ва давлат-хусусий шерикчилик таълим тизимларини синов тариқасида жорий этиш;

Бошланғич таълим тизимидаги ўқув жараёнини эркинлаштириш ва ундафанларнинг танлови асосида ўқитиш тажрибасини синаш;

Бошланғич таълим ўқитувчиларининг меҳнатини бозор иқтисодиёти ва фаолият самарадорлигига қараб рағбатлантириш;

Бошланғич таълим ўқувчиларини иқтидори, кизиқиши ва руҳий-маънавий даражаларига мувофиқ уларни келгуси таълимга йўналтириш;

Бошланғич таълим самарадорлигини ўқувчиларнинг ўзлаштирганлик даражасига қараб баҳолаш.

Бундай ёндашув Финландия каби жаҳон мамлакатлари бошланғич таълим тажрибаларидан фойдаланишда ўзига хос йўл тутишни тақозо этади. Шу маънода Учинчи Ренессанс даврида мамлакатимиз бошланғич таълим тизимини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари сифатида қуйдагиларга эътибор бериш мақсадга мувофиқ бўлади:

мавжуд миллий бошланғич таълим тажрибасини ва тизимини технологик жиҳатдан такомиллаштириш;

бошланғич таълимнинг мазмуни ва вазифаларини жаҳон бошланғич таълим тажрибалари асосида мақбуллаштириш;

бошланғич таълимнинг самарасини ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакасига кўра баҳолаш;

бошланғич таълим ўқитувчилари ва мураббийларига методик эркинлик бериш, уларнинг ижодий ёндашувларини инновация сифатида қабул қилиш;

бошланғич таълимнинг самарасига кўра келгуси таянч ва асосий ўрта таълимнинг мазмунини белгилаш.

Умуман Учинчи Ренессансда Ўзбекистонда барпо этиш жараёнида бошланғич таълим саводхонликнинг пойдевори вазифасини бажариши белгиланди. Бунинг учун бошланғич синф ўқитувчилари таълимнинг локомотивларидан бирига айланиши керак. Бунинг учун тажриба ва замонавий асослар етарли эканлигини эслатиб ўтиш жоиз [3;4].

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар куни муносабати билан сўзлаган Мурожаат нутқи. // www.ziyounet.uz. 2020 йил 1 октябрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4623-сонли “Педагогика таълим соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори.
3. // www.ziyounet.uz. 2020 йил 28 февраль.
4. Алишер Навоий. Тўла асарлар тўплами. 10-Том.-Тошкент, “Фан”. 2001.
5. Муҳамедов Г., Ходжамкулов У. Педагогик таълим инновацион кластери: таъриф, тавсиф, тасниф. – Чирчиқ.: “Университет”. 2020.
6. 5.Bakhromovich, S. I. (2020). The impact of managerial professional development on the effectiveness of Higher Education institution management. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 10(12), 1014-1020.

7. Siddikov, I. B. (2019). Философско-педагогические аспекты развития интеллектуальной культуры студентов. Вестник Ошского государственного университета, (3), 38-42.
8. Bakhromovich, S. I. Development trends and transformation processes in academic mobility in higher education in Uzbekistan and the world.
9. Bakhromovich, S. I. (2021). A comparative induction of the epistemological and theological views of medieval Islamic oriental scholars. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 1(1.7 Philosophical sciences).
10. Bakhromovich, S. I. (2021). Views on the role of science in human and society life in islamic teaching. International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 1(3), 79-86.
11. Bakhromovich, S. I. (2020). Effects of Objective and Subjective Factors to Develop Intellectual Culture of Youth. Canadian Social Science, 16 (2), 55-59 p.
12. Bakhromovich, S. I. (2018). Social and philosophical performance of making youth's intellectual culture. European science review, (7-8).
13. Bakhromovich, S. I. (2020). Analysis Of Modern Approaches To Ensuring The Effectiveness Of Management In Higher Education Institutions. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(12), 364-369.
14. Bakhromovich, S. I. (2021). Philosophical comparative studies of the epistemological and theological views of medieval eastern scholars. Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation. Turkey, 2021. №32 (3), (Scopus) – P. 30338-30355
15. Bakhromovich, S. I. (2022). Dialectical and synergetic features of the development of theological and epistemological views in medieval eastern islam. European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA), - Las Palmas, Spain, Volume 3, Issue 2 February, 2022. – P. 79-83